

วรรณวิจารณ์ของ “แสงทอง”

นิตยา แก้วคัลณา*

“แสงทอง” เป็นนามปากกาของหลวงบุญมานพพานิชย์ นักเขียนและนักแปลในสมัยพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว มีผลงานด้านการประพันธ์ทั้งงานแปล งานเขียนที่เป็นเรื่องแต่งขึ้นเอง กวีนิพนธ์ รวมถึงบทความต่างๆ ด้วย สำหรับเรื่องแปลอันเป็นที่รู้จักและสร้างชื่อเสียงให้กับ “แสงทอง” มากเป็นงานแปลเรื่องของ F. W. Bain จำนวน ๑๓ เรื่อง และเรื่องที่แต่งขึ้นเป็นหัตถนิยาย รวมเรื่องคุณถึก ชุด ตลกสี่เกลอ เรื่องแรกใช้ชื่อว่า “ปารุจะคุณถึก” พร้อมด้วยสามสหายของคุณถึก สีชาทร มี ขุนนิตยยุคติกรณ์ คุณฉวีรุ้ง เบญจมางกูร และขุนสุวัฒน์โณดม ซึ่งตัวละครเหล่านี้ได้สร้างงานเขียนให้กับ “แสงทอง” อีกหลายชื่อเรื่อง นอกจากนี้ยังมีผลงานเขียนกวีนิพนธ์เรื่อง นิราศรอบโลก เมื่อครั้งเดินทางไปดูงานในประเทศอังกฤษ สหรัฐอเมริกา และญี่ปุ่น ในปี พ.ศ. ๒๔๗๙ รวมถึงบทความที่พิมพ์ลงในนิตยสารสยามสมัย ในคอลัมน์ “ภาษาและหนังสือ” และ “บัญชีของแสงทอง”

งานแปลหนังสือของ “แสงทอง”

แสงทองเรียกผลงานแปลของตนว่า “วรรณวิจารณ์” เป็นเรื่องสั้นขนาดยาว มีจำนวนทั้งหมด ๑๓ เรื่อง ซึ่งแปลมาจากเรื่องของนักประพันธ์ชาวอังกฤษ F. W. Bain ที่มาของเรื่องกล่าวไว้ในคำแถลงของผู้จัดพิมพ์ว่า “...ผู้ประพันธ์เดิมซึ่งเป็นพราหมณ์เขียนขึ้นด้วยอักษรศาสตร์ของเขา เบนได้ศึกษาภาษานี้แตกฉาน เห็นเป็นเรื่องระดับวรรณคดี จึงถ่ายถอดออกเป็นพากย์อังกฤษ “แสงทอง” ได้อ่านเข้ามีทรรศนะเช่นเดียวกับเบน จึงได้นำมาถ่ายถอดหรือออกเป็นพากย์ไทย...” อย่างไรก็ตาม นักวิชาการทางวรรณคดีสันสกฤตได้กล่าวถึงผลงานของ F. W. Bain กับต้นฉบับวรรณคดีสันสกฤตว่า

F. W. Bain อ้างว่า เขาได้ต้นฉบับวรรณคดีสันสกฤตต่างๆ เหล่านี้มาจากพราหมณ์ผู้หนึ่งในคราวเกิดกาฬโรคในเมืองปูนา เขากล่าวว่าเป็นงานประพันธ์อันล้ำค่าที่เขาได้รับมรดกจากท่านผู้นั้นอย่างบังเอิญที่สุด และเขาก็ได้ใช้ความพยายามอย่างยิ่งยวดในการถ่ายถอดวรรณคดีอันเลิศค่าเหล่านี้ออกสู่พากย์อังกฤษโดยรักษาเนื้อความให้ตรงตามต้นฉบับเดิมให้มากที่สุด F. W. Bain ทำให้โลกชื่นชมตื่นตื่นในการค้นพบวรรณคดีชุดนี้อยู่ตลอดชั่วชีวิตของ

* อาจารย์ประจำภาควิชาภาษาไทย คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์
อ.บ. (ภาษาไทย), อ.ม. (ภาษาไทย) มหาวิทยาลัยศิลปากร

เขา และเมื่อเขาถึงแก่กรรมไปแล้วโลกก็ต้องงุนงงอย่างยิ่งเมื่อประสบความจริงว่า ต้นฉบับวรรณคดีสันสกฤตที่ F. W. Bain อ้างว่าได้รับมาจากมือพรหมณ์นั้น หาได้มีตัวตนอยู่ในโลกนี้ไม่ ถึงจะสืบค้นอย่างไรก็ไม่วันพบปะ...(ศักดิ์ศรี แย้มนัคนดา, ๒๕๑๙, น.๘๙)

ส่วนงานสร้างสรรค์ด้านการแปลวรรณกรรมชุดนี้เป็นภาษาไทยได้สร้างความภูมิใจให้ “แสงทอง” เป็นอันมาก เมื่อพิมพ์เผยแพร่สู่สายตาประชาชนทำให้ชื่อของ “แสงทอง” เป็นที่รู้จักอย่างแพร่หลาย และเป็นเรื่องที่ถูกอ่านนิยมนามาก

เรื่องแปลทั้ง ๑๓ เรื่อง มีดังนี้ (๑) อติรูป (Bubble of the Foam) (๒) อรุโณทัย (A Syrup of the Bees) (๓) ขุมความเท็จ (A Mine of Faults) (๔) หงสาสัย (An Incarnation of the Snow) (๕) วัตสาตรี (The Ashes of God) (๖) อนันคราคา (A Digit of the Moon) (๗) ปทุมที่ป (The Descent of the Sun) (๘) อปราชิตา (The Livery of Eve) (๙) ทินมาลี (A Heifer of the Dawn) (๑๐) นางนาครี (An Essence of the Dusk) (๑๑) ศัตรุนชัชย (The Substance of a Dream) (๑๒) วนวัลลวี (In the Great God's Hair) (๑๓) อลิจุมพิตา (A Draught of the Blue)

เนื้อหาสี่สะท้อนปรัชญาชีวิต

เนื้อเรื่องแต่ละเรื่องเริ่มจากเหตุการณ์สั้นๆ ระหว่างพระอิศวรกับพระอุมา หลังจากนั้นเป็นเหตุการณ์ที่พระอิศวรเล่นนิทานให้พระอุมาฟัง และบางเรื่องตัวละครในนิทานก็เล่นนิทานซ้อนต่อไปอีกหลายเรื่อง

พระอิศวรเป็นผู้เล่าเรื่องที่มีลักษณะเด่นทางความคิด เป็นตัวแทนของมนุษย์ผู้มีความลุ่มลึกทางความคิดคล้ายนักคิดหรือนักปรัชญามากกว่าเป็นเทพเจ้า ทั้งเรื่องที่เขาเล่ายังแฝงไว้ด้วยอารมณ์ขัน และนิทานเรื่องต่างๆ ที่พระอิศวรเป็นผู้เล่าในตอนท้ายก็จะมีการถามความคิดเห็นว่าใครเป็นคนผิด ผู้ตอบคือพระอุมา ผู้เป็นชายา ซึ่งคำตอบของพระอุมานั้นเปรียบได้กับความคิดของปฤชชนโดยทั่วไป แต่พระอิศวรจะมีคำตอบหรือคำชี้แจงที่แฝงไว้ด้วยข้อคิดปรัชญาอันลึกซึ้ง คมคาย แสดงความเป็นไปของชีวิตและโลกได้เป็นอย่างดี

ตัวอย่าง

เรื่อง *อติรูป* พระอิศวรเล่าถึงยวราชอติรูป ผู้มีความงามเป็นเลิศและลุ่มหลงในความงามของตนเป็นอันมาก สตรีทุกนางตกเป็นของอติรูป แล้วอติรูปก็ละทิ้งนางเหล่านั้นไปหาหญิงใหม่ต่อไป วันหนึ่งจะมูทหารคนสนิทมาทูลให้ทราบว่ามีหญิงงามอยู่ในป่า (นางคืออริณยานีพระธิดาของพระพิมพ์ กษัตริย์ผู้ซึ่งถูกพระบิดาของอติรูปแย่งราชสมบัติไป) อติรูปเสด็จไปพบนาง แล้วพานางมายังพระนคร ไม่นานก็เกิดความเบื่อหน่ายให้จะมูพานางกลับคืนสู่ป่า นางเสียใจจนเสียสติ พระภรรยาชาวป่าผู้หลงรักอริณยานีอย่างใจจริง (แต่นางไม่รักตอบ) เสรีาโสภและแค้นเคืองใจเป็นอันมาก ได้ฆ่าอริณยานีตายตามคำขอของนาง แล้วเดินทางเข้าไปในวัง ฆ่าอติรูปกับจะมู พระภรรยาเองก็ถูกบริวารของอติรูปฆ่าตาย อติรูปกับจะมูไปเกิดในร่างใหม่ แต่วิญญูณของพระภรรยาได้เข้าไปสิงอยู่ในร่างของอูฐที่ตายแล้ว

พระอิศวรเล่าจบ พระอุมาก็ตรัสแสดงความคิดเห็น (ซึ่งน่าจะคล้ายหรือตรงกับความคิดเห็นของคนโดยทั่วไปหรือผู้อ่าน) ว่า “น่าสงสารพวกผู้หญิงที่ถูกชายชั่วมันทำเอาอย่างร้ายกาจผิดๆ แลเหลือทน ถึงกระนั้น ข้าพเจ้าคิดว่า พระภรรยาได้รับภัยหรือได้รับรางวัลเสียด้วยซ้ำมากกว่าที่จะมารับโทษเป็นอูฐ เพราะเหตุที่ได้กระทำแก่ผู้ผิดอย่างฉกรรจ์ดีกว่าที่ควรรับ” (แสงทอง, ๒๕๑๓ ก, น.๑๐๔)

พระอิศวรชี้แจงให้นางฟังว่า พระภรรยาตนเองคือผู้ผิด เพราะกรรมที่ท้าวแต่ชาติปางก่อนกับการ

แก้แค้นอันไม่พึงกระทำ เพราะผู้กระทำผิดกำลังจะได้รับผลกระทบตอบแทนอยู่แล้ว

เพราะพระภรนั้นมารับทุกข์เป็นผลแห่งกรรมที่ได้ทำไว้ในชาติก่อน ซึ่งนางไม่ทราบพฤติการณ์กรณีเหตุ แลยิ่งกว่านั้นมันยังโอหังบังอาจแล่นครหาที่ถือเอาการแก้แค้นมาเป็นของมันโดยอริณยานีมิได้หนุนให้ทำ ทาฐ์ไม่ว่าอาญาสาหัสกว่าที่มันลงแก่เขากำลังคอยพวกกระทำผิดอยู่ แล้วโดยมันไม่ต้องเกี่ยวข้องด้วย แลมันควรปล่อยคำโทษนาของอริณยานีไว้แก่ผู้ศักดิ์สิทธิ์ซึ่งทราบวันอันใดควรไม่ควร แลมีทิพเนตรสอดส่องเห็นสรรพกิจทั้งปวงได้ดีกว่ามันเอง เพราะไม่มีการตอบแทนอันใดเป็นกรรมหรือแน่นอนหรือสมกันหรือสาหัสได้เหมาะสมเหมือนกับที่ผู้ผิดได้ทำไว้ให้ตนเองในรูปแห่งกรรมซึ่งตามตนเป็นเงาตามตัว (แสงทอง, ๒๕๑๓ ก, น.๑๐๕)

เรื่อง *อปราชิตา* เป็นเรื่องที่พระอิศวรเล่าถึงธิดาพญานาคผู้มีความงดงามชื่อว่าอปราชิตา นางอาศัยอยู่ในสระในป่า ความงามของนางทำให้ช่างตัดผมชิวรี่ชื่อว่ากามรูปหลงรัก ครั้นนางได้พบกับเจ้าชายเกศวะ ผู้มีรูปร่างก็เกิดความพึงพอใจ แต่เจ้าชายเกศวะนั้นทรงเกลียดชังสตรี เพราะได้รับการพร่ำสอนจากพระบิดาว่าสตรีมีแต่ความโลเลไม่แน่นอน นางจึงทำกลอุบายถอดวิญญูณกามรูปให้เข้าร่างเจ้าชายเกศวะ และให้วิญญูณของเจ้าชายเกศวะอยู่ในร่างของกามรูป เพื่อให้เจ้าชายเกศวะมาขอความช่วยเหลือจากนาง นางช่วยเจ้าชายเกศวะกลับเข้าร่างเดิมและได้ครอบครองเจ้าชายเกศวะทั้งร่างกายและจิตใจ ปีต่อมานางก็เกิดความเบื่อหน่ายทิ้งพระสวามีไปเหลือเพียงบุตรไว้ให้ดูต่างหน้า

พระอุมาแสดงความคิดว่า “หม่อมฉันไม่เลื่อมใสอปราชิตา ไม่ศรัทธาวิธีปฏิบัตินาง นี่คือตัวฉลาดแกมโกงนั่นเอง จะเป็นอะไรอื่นไปได้? แล้วใครจะไปรู้ว่าเกศวะจะไปสำนึกขึ้นได้หรือเปล่าว่าความเชื่อชั้นแรกในเรื่องความโลเลของสตรีนั้นกลับมีความแม่นยำขึ้น แลกรณีของเกศวะนี้จักได้พิสูจน์ให้เห็นจริง?” (แสงทอง, ๒๕๑๓ ข, น.๓๔๑)

พระอิศวรตรัสชี้แจงว่า ผู้ผิดในเรื่องนี้มีชื่ออปราชิตาหรือตัวละครอื่นใด แต่คือกามเทพหรือกามกิเลส ซึ่งสิ่งที่ตัวละครทุกตัวกระทำลงไปล้วนหลงอยู่ในความมัวเมาทั้งสิ้น

ตัวผู้ผิดแท้ๆ พันความสังเกตของนางไปได้ เพราะว่าไม่แต่เกศวะกับกามรูปเท่านั้น แม้แต่อปราชิตาเองก็เผลอ ทั้งสามล้วนแต่เป็นหุ่น แลเป็นเครื่องมือของจอมแห่งบรรดาโจรทั้งหลาย เขาคือเทวดาผู้มีขงตราปลา...สารพันนี้ กามเทพเป็นต้นเหตุทั้งนั้น ไม่มีใครสังเกต เพราะความเจ้าเล่ห์แลเฉลียว ก็เลยอายองค์แอบอยู่หลังฉากอันเป็นอประจักษ์วัตถุ คอยชักสายใยให้หุ่นแสดงบทบาทไปได้ แต่ต้นจบจบจากการเริ่มเพาะพิชจนกระทั่งผลัดเป็นผล ลับตาคนเห็นแท้ก็เป็นเทพฤทธิชัย เพราะจะมีใครที่ไหนนอกจากเทวดาองค์นี้ที่เป็นต้นเหตุแห่งความลับคนแทบทุกอย่างในสามภพ (แสงทอง, ๒๕๑๓ ข, น.๓๔๒ - ๓๔๕)

เรื่อง *วัดสาตรี* พระอิศวรเล่าว่า ตฤโษทธิ อำมาตย์ของพระราชาโรรพ เข้าใจผิดคิดว่าวัดสาตรีภรรยาของตนออกไปมีความสัมพันธ์กับพระราชา (ทั้งๆ ความจริงนางมิได้นอกใจและยังคงซื่อตรงต่อตฤโษทธิจนนางสิ้นชีวิต) จึงหนีไปบำเพ็ญตบะแรงกล้า ร้อนถึงพระอินทร์ต้องลงมาทำลายล้าง พระอุมาตรัสว่า “ข้าเสียใจแทนดาพราหมณ์เฒ่าน่าสงสารแท้” แต่พระอิศวรตรัสว่า

“อย่า ธิดาหิมาลัย นางเข้าใจผิด ป่วยการสงสารผู้ไม่สมควรรับเลยเทียว เพราะว่าถ้าเขารักวัดสาตรี ภริยาที่คู่ควรแก่ความรัก เขาไม่น่าจะไปเสีย ทั้งนางไว้ ปักกับร่านาง ไม่รอถ้อยไม่ฟังแถลง อาศัยแต่เพียงสายตา เพราะไม่มีน้ำหนักในลักขิเลย จากตา หรือหู หรืออวัยวะอื่นที่จะสืบให้เห็นได้ ว่ารักแท้หรือแปรความเชื่อมั่น เอาไปยืนยันกับความแน่ใจที่ความรักอัน

เดียวกันได้ตราไว้ด้วยความจำนงว่า เมื่อปราศจากฉายาแห่งความระวางแล้ว ความรักนั้น
มันต้องเป็นความศรัทธาที่กล้าหยาบหยันต่อสารพันตราตรา...” (แสงทอง, ๒๕๑๓ ก, น.๔๖๖)

เนื้อหาทุกเรื่องให้ข้อคิดตามหลักธรรม หลักธรรมดาโลก กฎแห่งกรรม ความมัวเมาในกามกิเลส
แล้วยังแฝงข้อคิดคติพราหมณ์ ไม่ว่าจะเป็นความเชื่อเรื่องเทพเจ้าของพราหมณ์ เช่น เรื่องอนังคราคา
ปรากฏในนิทานซ้อนนิทานเรื่อง “พระคณศกกับนายจากพราก” เป็นต้น

อสังการทางภาษาที่มา “วรรณวิจิตร”

สำนวนการแปลของ “แสงทอง” เป็นภาษาที่ผู้ประพันธ์ขนานนามว่าเป็น “วรรณวิจิตร” กล่าวคือ
กวีเลือกเฟ้นการใช้ถ้อยคำอย่างวิจิตรบรรจง มุ่งเน้นความงามและเพิ่มความหรูหราให้แก่ถ้อยคำเหล่านั้น
ลักษณะของคำที่ผู้ประพันธ์บรรจงคัดสรรมาใช้ ดังตัวอย่าง

คำอ้อมค้อม เป็นการใช้คำหลายๆ คำ แทนการกล่าวคำสั้นๆ ง่ายๆ หรือแทนการกล่าวคำนั้นอย่าง
ตรงๆ ทั้งนี้เพื่อหลีกเลี่ยงการใช้ถ้อยคำธรรมดาและยังเป็นการสร้างความหรูหราวิจิตรให้แก่ถ้อยคำ (ใจปอง
สัมพันธ์, ๒๕๒๓, น.๘๖)

ลักษณะการใช้คำอ้อมค้อมที่ปรากฏมากในงานวรรณกรรมแปลของ “แสงทอง” ส่วนใหญ่เป็นคำ
อ้อมค้อมที่ใช้เรียกเทพเจ้า

พระอิศวร กวีใช้ว่า “พระเทพผู้มีพระจันทร์เป็นปิ่น” “มหาเทพธำรงโคธุช” “พระผู้ทรงสร้อยกะโหลก”
“ท้าวตรีเนตร ผู้มีศอกกล้าเป็นมวงเข็มเพราะด้วยหยดยาพิษที่ทานกลืนเพื่อสงวนโลกไว้” “พระเทพที่อ่าองค์
ด้วยทศิมพร” “พระผู้ได้ผาเอื้องนงคเทพ” “พระอริของพระอนงค์” “พระผู้สร้างสรรพชีพาชีพ” “พระสารพัณณู”
“เทพที่ประดับจันทร์ไว้ในมุนพระเกศา” “สวามีของพระอุมา” “พระปศุบดีมหาเทพ” “พระมหาเทพผู้ทูนจันทร์”
“พระมหาเทพผู้พระกายไล่เลปด้วยเถา” “พระมหาประชาชนดีผู้ประทานสรรพพร”

พระอุมา กวีใช้ว่า “ผู้เกิดแก่ภูเข” “เทพีปารวดี” “มเหสีมหิศวรมหาเทพ” “ธิดาหิมาลัย”

พระกามเทพ กวีใช้ว่า “พระเทพผู้ทรงศรดอกไม้” “พระเทพทรงบุษปธนู” “ผู้ก่ศรซึ่งมีสายเป็น
แถวผึ้ง” “เทวดาผู้มีธงเป็นปลา”

พระคณศก กวีใช้ว่า “พระผู้ชี้หนุ” “พระผู้ทรงมุสิกพาหนะ” “พระเทพแห่งความอุปสรรค” “พระ
เทพแห่งโชคกลาง” “พระผู้มีคชพัศตร์กวาดด้วยวงทวนบรรดาอุปสรรคขวางคลองความคิด” “เทวดาผู้มี
พัศตร์ข้าง” “พระผู้มีวงแดง”

นอกจากนี้ยังมีคำเรียกเทพเจ้าอื่นๆ และพาหนะของเทพเจ้า เช่น เรียกพระนารายณ์ว่า
“พระเทวสวามีของพระศรี” พระพรหม เรียกว่า “พระผู้มีสี่พัศตร์” และเรียกครุฑพาหนะของพระนารายณ์
ว่า “พญาแห่งสารพันนง” “พาหนะพระนารายณ์” และ “วิษณุเทวพาหนะ” เป็นต้น

การใช้คำอ้อมค้อมเรียกเทพเจ้าดังกล่าวบ่งบอกให้เห็นรูปร่างลักษณะของเทพเจ้า อีกทั้งการทำ
หน้าที่และความสัมพันธ์ของเหล่าเทพอีกด้วย

การหลากคำ เป็นการใช้คำที่มีรูปต่างกัน แต่มีความหมายเหมือนกันหรือคล้ายกัน นำมาใช้เพื่อให้มี
คำใช้มากขึ้นและไม่เกิดความซ้ำซาก ดังตัวอย่าง

คำที่เกี่ยวข้องกับเวลา กวีใช้วิธีการหลากคำ กล่าวคือ เวลาเช้า กวีใช้ว่า “เวลาพระอาทิตย์ขึ้น” “เวลา
พระอาทิตย์อุทัย” “อรุโณทัย” เวลาเย็น กวีใช้ว่า “เวลาสายัณห์” “อาทิตย์อัสดง” “เวลาอาทิตย์ตกดิน”

“สนธยากาล” “เวลาพลบ” ถ้าเป็นเวลาที่ผ่านพ้นมาแล้ว กวีใช้คำว่า “อดีตกาล” “ครั้งโบราณ” “บุพกาล” “บุรพกัลป์” “บรรพกาล” “กัลป์” เป็นต้น

มนุษย์ กวีใช้คำว่า “มรรตยชน” “มัจจชน” และ “มรรตยบุรุษ” เป็นต้น

ผู้หญิง กวีใช้คำว่า “นาง” “กัลยา” “กัลยาณี” “ธิดา” “สตรี” “อิตถีเพศ” “กัญญา” เป็นต้น

การซ้ำคำ เป็นการซ้ำเสียงของคำนั้นๆ อันก่อให้เกิดความมั่งงามทางเสียงและความหมาย ดังตัวอย่าง

แลบ้านเมืองที่มีอยู่บนทรายนี้ คล้ายเงาของเมฆ ซึ่งมีอยู่ไม่ซำก็หาย ทั้งของปรักหักพังไว้
เป็นหย่อมๆ อย่างที่เรียวยาวอยู่รอบๆ นางนี้แหละแลทั้งเศษประวัติแลเชื้อที่จำได้บ้างไม่ได้บ้าง
คล้ายความฝันที่ทิ้งความจำเลือนๆ ไว้ให้เมื่อเวลาตื่น (อติรูป)

แต่ประหลาด ตลอดเวลาในส่วนลึกของวิญญาณ เธอคล้ายมีอะไรซุ่มอยู่ ดูจะเป็นความระแวง
หลัวๆ ผสมกับความไม่จุใจเลือนๆ อะไรอธิบายไม่ออก คล้ายๆ มีบางสิ่งซุ่มอยู่ในอกพิสมัย
(อรุโณทัย)

ด้วยความปรารถนามาแต่ไกล ไรๆ เลือนๆ ด้วยความจำได้ราวๆ อย่างในฝัน (อรุโณทัย)

กวียังนิยมซ้ำคำโดยแทรกคำหรือวลีเป็นระยะๆ ดังตัวอย่าง

พระอิศวรเล่าว่าทางภาคเหนือเมื่อสมัยโบราณ มีกษัตริย์สององค์ทรงเป็นสามนตราชต่างเป็น
คู่อาฆาตสืบตระกูลลงมา องค์หนึ่งทรงสันตติสายจันทรวงศ์ อีกองค์หนึ่งสายสุริยวงศ์ องค์หนึ่ง
เป็นกษัตริย์ครองแคว้นที่เป็นภูเขา อีกองค์หนึ่งเป็นกษัตริย์ครองแคว้นแผ่นดินราบ องค์หนึ่ง
ทรงนามว่าศศิมิตร อีกองค์หนึ่งภางฉันท (ขุมความเท็จ)

ปากขำมี ขำก็จะให้ความสว่างแก่เธอผู้มาหยามข้าเองง่าย ๆ เธอแน่ตระหนักหรือว่า เธอองค์
เดียวเป็นที่รักของโศภินีที่มีชายรุ่มรักมากมาย แลตามที่เธอดังแต่เกิดมาก็เพิ่งได้พบกันวัน
นี้วันเดียว เธอแน่ตระหนักหรือว่านางไม่ได้หลงเธอ แน่ตระหนักหรือว่าเธอไม่ใช่คนสุดท้าย
ของหลายร้อยที่ถูกนางขยำเล่นชั่วครู่แล้วขว้างทิ้งอย่างไม่แยแส เธอแน่ตระหนักหรือว่าเธอ
ไม่ได้เป็นเดนของบุพพาทิการี (นางนาครี)

พระองค์ไม่อาจจินตนาการเห็นว่าไหนเป็นปัจจุบัน ไหนเป็นอดีต ไหนเป็นจริง ไหนเป็นเพียง
ฝัน (ขุมความเท็จ)

แม้นางอภิสิริกาต้องการจะไปพบคู่รักใจจะขาดอย่างไร ก็จำเป็นต้องกำหนดฤดูกาลแลฤดูที่จะ
เดินทางให้เหมาะแก่โอกาสที่ควรแก่การเดินทาง เช่นว่ากลางคืนเวลาหนาวหรือเมื่อหมอกกลอง
หรือเมื่อพายุใหญ่หรือแผ่นดินไหวหรือเมื่อเกิดศึกกลางเมือง หรือเมื่อพระราชาทรงพระประชวร
หรือเมื่อมีงานพิธีซึ่งคนทั้งเมืองเฝ้าหรือนอน หรือว่าพระนครนั้นไฟไหม้ก็ตามที่เป็นอยู่ (อติรูป)

เป็นความงามที่ไม่เหมือนภาพในน้ำซึ่งเนื้อเห็นแล้ววัง ไม่เหมือนความงามที่คิ้วจกกันที่อุณาโลม
และไม่เหมือนความงามอย่างนางเงือก (อติรูป)

ถ้าพระองค์ทรงรื่นรมย์ ข้าจะทวิบรรดามयरถวาย ถ้าพระองค์เศร้าข้าจะรับแบ่งเบาบรรเทา
ถ้าพระองค์ทรงสบายข้าจะบรรโลมพระหฤทัยด้วยรมณียากรจากนานาประเทศ ถ้าพระองค์
ประชวรข้าจะถวายพยาบาล ถ้าพระองค์อดโรยข้าจะอดวายอกให้พระเศียรเกย เป็นแขนของ
พระองค์ทั้งกลางวันกลางคืน วิญญาณข้าจักอยู่กับพระองค์ แขนขาโอบวรกาย ถ้าพระองค์ไม่
ประสงค์ข้า ข้าจะหลบเสีย ถ้าปรารถนาข้าเมื่อใดจะริบมาให้เห็น ถ้าหากถึงแก่กรรมก่อน

พระองค์ก็ตีเหมือนกัน แต่พระองค์ก็จะขาดเข้าไป ถ้าพระองค์ก็ทวงคตทั้งเข้าไว้ ข้าก็จะโดยเสด็จ
เข้ากองไฟ (ทินมาลี)

เป็นที่สังเกตว่าลักษณะการใช้คำซ้ำของกวียิ่งแสดงภาพหรือบรรยายลักษณะหรือสถานที่ให้ได้
ภาพหรือความหมายที่ชัดเจนยิ่งขึ้น ทั้งยังใช้คำซ้ำเพื่อเป็นการแสดงอารมณ์ความรู้สึกอีกด้วย

การแยกคำ เป็นการแยกคำที่ใช้เข้าคู่กัน โดยใช้คำหรือข้อความอื่นมาคั่น ดังตัวอย่าง

เมื่อได้ยินได้ฟังอะไรครั้งเดียวก็จำได้ตลอดแล้ววิจารณ์ตรงทบไปทวนมาแต่ผู้เดียว (อิติรูป)

พระชาติจึงได้ทรงสร้างขึ้นมาจากความขัดแย้งกัน อันเป็นผลของการตรัสแล้วทรงเล่าภายหลัง
(อปราชิตา)

ในเวลารাত্রี พระราชามีอาการมึนและเมาไปด้วยศุภลักษณ์ของนาง (อนังคราคา)

ความสุดเสียดาย แลความกระหายเห็นภรรยาทรยศ ได้จับให้แก่วนอยู่ในความลุ่มเลื่อนรางๆ
ท่ามกลางมหาสมุทรแห่งความทรงจำ (วัดสาตรี)

พระราชพาแต่ผลัดเวียนชมโฉมอยู่เป็นนาน ก็ยังไม่วายข้อหทัยที่วนเห็นองค์หนึ่งว่างาม
เลิศแน่แล้ว มาเวียนเห็นอีกองค์หนึ่งก็งามเลิศยิ่งอีกเล่า (อนังคราคา)

กวีเลือกใช้การแยกคำโดยยังคงความหมายเดิมของรูปคำที่ยังไม่ได้แยก นับเป็นกลวิธีการสรรสร้าง
ทางภาษามาใช้ได้อย่างงดงามทั้งในแง่ของรูปคำและการสื่อความหมาย

คำขยายซ้ำกัน เป็นการใช้คำขยายที่มีความหมายเหมือนกันหรือคล้ายกันมาวางไว้ใกล้ๆ กัน ดังตัวอย่าง

แลทำให้เกิดความใคร่อย่างหนึ่งซึ่งคอยให้มีมาในร่างกาย มาระเบิดออกเป็นความจริงรีน
ขึ้นบานสำราญใจ คล้ายจะให้กลางคืนจำขึ้นด้วยแสงแดด (อิติรูป)

ในห้องหทัยของเธอเยียดยัดอัดแถมเต็มเอี้ยดอยู่แต่นางเดียว (ขุมความเท็จ)

ครั้นได้ระดมกำลังเป็นครั้งสุดท้าย ด้วยความมานะวิริยะและวายามะอันแรงกล้าก็กระเสือก
กระสนตะเกียกตะกายพาดนขึ้นถึงจอมเนินข้างหน้าได้ (อนังคราคา)

แลในดวงใจของเธอนั้นเต็มไปด้วยความอัปฮายอดสู (อนังคราคา)

ลักษณะการใช้คำที่มีความหมายคล้ายกันหรือเหมือนกันดังตัวอย่างข้างต้นเป็นการช่วยเน้นย้ำ
ความหมายของถ้อยคำให้มีน้ำหนัก หรือสื่อความได้อย่างชัดเจนและหนักแน่นยิ่งขึ้น

คำสูง เป็นการเลือกสรรคำมีไพเราะธรรมดาแต่เป็นการสร้างศัพท์บาลีสันสกฤตทั้งในรูปของสมาสสนธิ
รวมทั้งการเปลี่ยนแปลงศัพท์เดิมในเรื่องเสียงของคำ ดังตัวอย่าง

ขอไหว้**อัญญ**คุณแห่ง**ไทวัตร**ทั้งสี่ หนึ่งคือ**อัญญมูรตติ** **อิศวร** หนึ่งคือ**แปดเทพประจำทิศ** หนึ่ง
คือ**แปดขวทยากรรม**ของปานินิ หนึ่งคือ**แปดคูกุสุม** (วนวัลลรี)

กาลล่วงไปจนกระทั่งวันสุดท้ายของ**กาหภิษ** ย่างเข้า**อมวาส** เริ่มเวลา**ตรีมิพัลจันทร** ขณะ
นั้น**ราชธิดา**กับ**ราชบริวาร**นั้นก็มาถึง ทรงให้ตั้งค่ายนอกพระนคร ใกล้ป่าซึ่ง**ประดิษฐาน**วิหาร
พระมหศวร อันเป็นสถานสำนักของ**พระยุวราชา** (ทินมาลี)

ราชธานีของพระศคิมิตรก็**เอิกเกริก**ไปด้วย**รมณียการ** มีความยิ้มสะคราญทั่วไปในลักษณะ

ราชธานีของพระศคิมิตรก็เอิกเกริกไปด้วย *รมณียาคาร* มีความยิ่งใหญ่ตระการตาไปในลักษณะเป็นธงทิว ธงชาย แลเฟื่องห้อยที่ประดับทุกคอกาแลชายคาบ้าน เสียง *สรวลเกษมพรรษารงม* ไปในลักษณะเป็นการบรรเลงมโหรีปี่พาทย์แล *เมารี* ที่ทุกถนนหนทาง คำร้องตะโกน “*วิชัย วิชัย*” ย่อมเปล่งออกทุกๆ ปาก เพราะประชากรทราบทั่วหน้าว่าพระสุรยงศุราชจะได้ *อภิเศกสมรส* กับ *พระราชธิดา* เป็นอัน *ปรีมปราปรปักษ์ภาพ* จะผันแปรมาเป็น *ปียมิตรภาพ* แลการ *อภิเศกสมรส* ก็จะได้จัดตาม *ราชประเพณี* พิธีการแม้เร็วก็ยังไม่ทันกับ *อชันติภาพ* ของพระสุรยงศุ (ขมุความเท็จ)

การใช้คำสูงหรือคำบาลีสันสกฤตเพื่อให้สอดคล้องกับสถานภาพของตัวละครชั้นสูง หรือเพื่อเน้นลีลา น้ำเสียงสูงส่งแสดงความขรึมขลัง สร้างความวิจิตรบรรจงให้เพิ่มมากขึ้นกว่าการใช้ภาษาธรรมดา นอกจากเรื่องการใช้คำที่วิจิตรสรรมาใช้อย่างบรรจงและวิจิตรแล้วกวียังสรรคสร้างประโยคขนาดยาว มุ่งเน้นการพรรณนา ดังตัวอย่าง

การพรรณนาสถานที่

ไกลออกไปทางทิศใต้ ในหมนมหาวัน ตรงที่รากเส้นนอกสุดของต้นไม้ถูกคลื่นทะเลภาค ตะวันออกซัดซำระอยู่ ในสมัยโบราณมีนครหนึ่งตั้งอยู่คาบหน้าคาบบก คล้ายสายอันหจันทร ลอยอยู่ที่สว่างและที่มืดจะสบสนนขาแต่อกกำแพงนคร บนดลภาคทรายเค็มที่แปรไปตาม กระแสลมพัดประดิษฐานเทวาลัยเก่าร้างของมหาเทพที่มีจันทร์เป็นปิ่น ทวารที่เปิดโล่งนั้นมีท่า ปานว่าได้เฝ้าระวังรักษาอยู่ด้วยสองเทพผู้ผลาญทุษกรในลักษณะเป็นปฎิมาของพระอิศวรกับ พระอิศวรี องค์หนึ่งอยู่ทางขวาแลอีกองค์หนึ่งทางซ้ายของธรณี มีภาวะฟางว่าจู่ ก็มีหมู่ ปุชกจะมานูชา สองเทพก็ผละออกจากกันในกะทันหันแยกทางให้เข้าออก (อรุโหนทัย)

การพรรณนาความงามของนาง

นางยีนหนึ่งแนว คล้ายรูปทองแดงเช่นเดียวกับดอกบัว โดยที่กายนางต้องแสงแดดเข้มจากดวง ตะวัน ภูษาภรณ์สีคล้ำส่องแสงคล้ายใบตาลต้องแสงไฟในกลางดึก ผมนางมุ่นเป็นโมลิลคล้าย ของฤชอยู่กลางกระหม่อมจากมุ่นมืดเหมือนเมฆดำ มีแสงมณีฉายออกมาเหมือนแวงดาวพราว ฟุ้งกะพริบเป็นประกายรัศมีต่างๆ ของเพชรแลออบัล ลีกลงไปในนัยนางซึ่งเหมือนสอง หนองน้ำเต็มไปด้วยแสงสายอันห์แทนบรรจจุสลิ ดานันมองข้าคล้ายกำลังตริก ดังจะสงสัยว่า ไซ้ใหม่หนองน้ำนี้คือข้า แม้กระนั้นริมฝีปากนางก็แยมคล้ายไม่หมายว่าจะยิ้ม แต่ก็ไม้อาจยัง ทั้งนี้เนื่องด้วยความสวาทแห่งวิญญานที่แผงรำไรอยู่สองริมฝีปากได้ยังให้ความลับโดยไม่รู้ตัว ความเหมาะสมของรูปไซ้อันเป็นเรขาของหน้านางนั้นเงยขึ้นน้อยๆ เหมือนหนึ่งเสนอเสนห์ อันนั้นมवल ด้วยการณะน้อยๆ ของผลไม้สุกที่งามเกลี้ยงเงลาเหมือนหนึ่งว่าพระชาติรี (ศัตรุณชัย)

จะสังเกตเห็นว่ากวีเรียงร้อยถ้อยคำด้วยประโยคยาว มุ่งเน้นการพรรณนาไม่ว่าจะเป็นบรรยาย สถานที่หรือความงามของสตรี “แสงทอง” แปลอย่างละเอียด เลือกสรรถ้อยคำมาใช้อย่างแพรวพราว ทั้งนี้ ผู้อ่านจะต้องคำนึงด้วยว่าการอ่าน “วรรณวิจิตร” ของ “แสงทอง” เป็นการอ่านเอารสของถ้อยคำมิใช่การ อ่านเอาเรื่อง หรืออ่านเพื่อจับใจความสำคัญ แต่เป็นสิ่งที่กวีมุ่งแสดงความสามารถทางภาษาและการ ประพันธ์มากกว่าการเล่าเรื่องตามธรรมดา

การเพิ่มอรรถาธิบายหรือความมุงตงามให้กับภาษาอิกกลวิธีหนึ่งที่กวีนิยมใช้คือภาพพจน์ ส่วนใหญ่กวีนิยมใช้**ภาพพจน์อุปมาและอุปลักษณ** อันเป็นอรรถาธิบายหรือความมุงตงามทางความหมายด้วยการเลือกธรรมชาติมาสื่อแสดงภาพสิ่งที่ต้องการเปรียบเทียบ ดังตัวอย่าง

ในถนนหนทางไม่มีชายกรวยไปมาแม้แต่เงามีแต่ผู้หญิงล้วนๆ คลาเคลื่อนไปมาเหมือนกระแสน้ำในลำธาร (นางนาครี)

คำที่นางยิ้มให้ข้าเมื่อก่อนเสด็จขึ้น โอ เหมือนทำใจที่ม้วนของข้าให้มีแสงคล้ายพระจันทร์ฉายรัศมีลอดใบไม้ลงสองป่า (อนงค์ราคา)

เราจะต้องเจริญไปด้วยกัน นางเป็นเกววัลย์ จึงคลอเคลียเกาะข้าให้ตลอดไป อย่างนางเป็นพระจันทร์ ข้าเป็นกลางคืน ถ้าไม่มีกลางคืนพระจันทร์จะทำอย่างไร หรือว่าถ้านางจะเป็นดอกไม้ นางก็จะเป็นดอกนิลิตบลงของข้าซึ่งข้าเป็นน้ำในโบกขรณีที่บัวนี้เกิด เมื่อมองลงไปก็จะแลเห็นเงานางแล้วเกิดยินดี หรืออีกอย่างหนึ่งซึ่งเอาข้าเป็นลำธารแลนางเป็นหงส์ทอง ซึ่งเอาอกลอยล่องไปตามน้ำ อะไร นางจะไม่ยอมประดับลำธารซึ่งต้องการความประดับอันงามของนางนี้หรือ? หรืออีกอย่างหนึ่งว่านางนั้นเป็นช่อมะม่วง แลข้าเป็นตัวผึ้งซึ่งเป็นผู้คอยดูดสุคนธ์รสแลความหวาน อา! ถ้าปราศจากนางข้าก็เหมือนถ้วยทองที่ไร้เหล็กก็เลยไร้ค่าที่คู่ควรให้ นางจงเป็นเกลือ ข้าเป็นน้ำทะเล และถ้านางเป็นไข่มุก ข้าจะเป็นหอยมุก (อดิรูป)

กวียังนิยมใช้**ภาพพจน์บุคลาธิษฐาน** โดยให้ธรรมชาติแสดงพฤติกรรมประหนึ่งว่าเป็นมนุษย์ ดังตัวอย่าง

พฤษภาทุกต้นกำสรวล กันแสงถึงช่อปอบผาของมัน ซึ่งเกลื่อนอยู่กลางดินย้อยยับเหมือนอย่างถูกย่ำยี้ให้จมโคลน (วัตสาตรี)

แลพื้นที่บนทะเลทรายก็สิ้นแสงสะท้อนอยู่ในที่อันสงัด ดูประหนึ่งว่าลมซึ่งหลับอยู่ได้หลบเข้าร่มหลีกเสียดซึ่งความร้อนที่มีอยู่เบื้องต้น (อดิรูป)

นอกจากนี้กวียังใช้**ภาพพจน์การอ้างถึง** โดยการอ้างถึงตัวละครและเล่าเรื่องราวของภารตนิยาย ดังตัวอย่าง

แต่ทว่าซินโหมนัสไปก็ไร้ผล สีดาก็ได้พบพระราม ศกุนตลาพบท้าวทศยันต์ และทศยันต์เข้ามาพันสมุทรแห่งวิโยคไปพบพระนลจนได้ อา! ความรักนั้นทรงมหิทธิฤทธิ์นัก แลรักใครจะมาใหญ่ยิ่งกว่าของเราเหล่า (ปฐมที่ป)

ข้าเกรงว่าปานี้จะเป็นเช่นสมรภูมิชัยชื่อกุเกษตรในเรื่องมหาภารตยุทธซึ่งมีวีรบุรุษนอนตาย ก่ายกองนอกจากเจ้าคนเดียวเสียแล้ว (อดิรูป)

จากการศึกษาความมุงตงามทางภาษาในงานวรรณกรรมแปลของ “แสงทอง” พบว่าความมุงตงามวิจิตรทางภาษาที่เรียกว่า “วรรณวิจิตร” นั้นล้วนมาจากความสามารถในการสรรค์สร้างทางภาษาของ “แสงทอง” ประกอบกับ “แสงทอง” เป็นผู้ที่รอบรู้ทั้งภาษาอังกฤษ ไทย และสันสกฤต ได้บรรจงคัดสรรถ้อยคำมาใช้อย่างวิจิตรพิสดาร ทั้งยังเรียงร้อยภาษาร้อยแก้วโดยมุ่งเน้นการพรรณนาโวหารและสื่อจินตภาพเป็นสำคัญ อาจกล่าวได้ว่ามิใช่เนื้อหาในงานวรรณกรรมแปลของแสงทองจะมีความน่าสนใจให้แง่คิดและคติสอนใจเท่านั้น แต่สิ่งที่นับว่าเป็นสีสันให้กับวรรณกรรมแปลชุดนี้คือ กลวิธีเชิงสร้างสรรค์ทางภาษาที่ตงาม วิจิตรบรรจงเหมาะสมกับคำว่า “วรรณวิจิตร” อันควรยกย่อง อาสา บุญยमानพ ได้เล่าถึงงานประพันธ์ของแสงทองว่า

บทประพันธ์ที่เป็นเรื่องแปลของชุด ฟ.ว. เบนนี่ บิดาของข้าพเจ้าทั้งรักและห่วงหา
มาก เพราะกว่าที่ท่านจะแปลสำเร็จออกมาสำเร็จแต่ละเรื่อง ต้องใช้ความระมัดระวังทางภาษา
และหนังสืออย่างมากทีเดียวบางเรื่องเมื่อแปลเสร็จก็ล้มป่วยเนื่องจากสมองได้รับความตรากตรำ
บิดาของข้าพเจ้าจึงเป็นคนหนึ่งที่อุทิศชีวิตเพื่อหนังสือและการประพันธ์อย่างแท้จริง

บรรณานุกรม

- ใจปอง สัมลิม. “การใช้ถ้อยคำแบบกวีนิพนธ์ในเรื่องกามนิด.” วิทยานิพนธ์อักษรศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาภาษาไทย
ภาควิชาภาษาไทย บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร, ๒๕๒๓.
- สุวรรณ เกรียงไกรเพชร (บรรณาธิการ.) *ชุดชีวิตและงานของ น.ม.ส.* โครงการตำราสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์ สมาคม
สังคมศาสตร์แห่งประเทศไทย. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์พิมพ์เนต, ๒๕๑๙.
- แสงทอง. ก *วรรณกรรมของแสงทอง เล่ม ๑.* พระนคร: แพร์พิทยา, ๒๕๑๓.
- _____ ข *วรรณกรรมของแสงทอง เล่ม ๒.* พระนคร: แพร์พิทยา, ๒๕๑๓.
- _____ ค *วรรณกรรมของแสงทอง เล่ม ๓.* พระนคร: แพร์พิทยา, ๒๕๑๓.

ตำนานหอสมุด